

З 1950 РОКУ УКРАЇНЦІВ ДО КРИМУ СТАЛИ ПЕРЕСЕЛЯТИ

**ЦІЛИМИ СЕЛАМИ,
КОЛГОСПАМИ, БРИГАДАМИ**

**БИТВА
ЗА КРИМ:
ОЗБРОЄНІ
ТАТАРИ**

**КРИМСЬКА
СВІТЛИЦЯ**

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА
УКРАЇНСЬКА
ГАЗЕТА

No 4
27.01.2017

www.svitlytsia.in.ua

ДО ДНЯ СОБОРНОСТІ

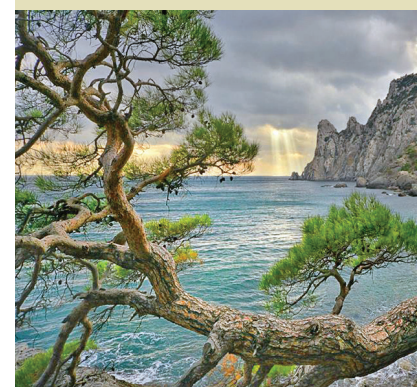
«ДУХ НАШ ПРЕЧИСТИЙ, ДУХ НАШ НАРОДНИЙ...»

*Дух наш пречистий, дух наш народний,
Над нами сходить в сю мить сьогодні.
На крилах в'ється,
В сльозах сміється.
І сльози щастя, обмивши рани,
Пливуть потоком, несуть кайдани.
Сьогодні дух наш зійшов над нами,
Ввійшов, влетів нам в серця пташками.
У душах б'ється,
У слові ллється.
О день преславний, блаженні миті,
Сьогодні з духом святим ми злиті!
О, поведи ж нас, лицарський духу,
По вільній стежці життя і руху.
На тихі води,
На ясні зорі.
І в цю велику, [страшну] годину
З'єднай в єдину всю Україну!*

ОЛЕКСАНДР ОЛЕСЬ
(19 грудня 1918 р.)

ШАНОВНІ ПЕРЕДПЛАТНИКИ!

Минулого року під час нашої передплатної кампанії силами активістів була оформлена передплата для державних службовців, дипломатичних установ, народних депутатів та громадських організацій. Тож хочемо повідомити всім, хто тримає «Кримську світлицю» в руках вперше, що робота нашого часопису спрямована, насамперед, на актуалізацію в інформаційному полі теми Криму як природної складової України, формування інформаційної бази для українського державотворення в Криму, висвітлення зв'язків Україна – Крим через культурні, соціальні, історичні, спортивні та інші паралелі. Читайте та передплачуйте газету «Кримська світлиця», зробіть свій внесок у деокупацію Криму!

ПОСТАТІ

Окремішність нашої частини Європи від решти материка на замулене око «природна», бо мало хто з українців має досить власного досвіду її, Європи, близькості та доступності. Це ніби геть інший світ, не стільки за кілометрами, скільки за часами. Мандри заробітчани не в рахунок, і автостоп ні до чого – йдеться про природний навіть не зв'язок, а органічну цілісність. Не вдаватися до спогадів вікової та тисячолітньої давнини, про прадавні й недавні наші науки, культурницькі, мистецькі і навіть родинні зв'язки, бо на рівні особистостей все воно нікуди не поділося. Особливо в царині мистецтва: як і сто років тому, художників вабить Париж, звідти до нас завітала Ірина Вишеславська.

МАКСИМ ДУБОВ'ЯЗ

Гість здалеку, ще й рідкісний гість – тож поспілкувалися про все. Про життя та мистецтво, про те, що було і що буде. І що відбулось, а що обірвалось і що з цього є і на що сподівання, крім як на час. І чи вистачить того часу, бо він довший, ніж одне життя, а надія обіймає все.

Пані Ірина – донька поетеси Агнеси Балтаги та Леоніда Вишеславського, того самого, який був передостаннім володарем футуристичного, вигаданого великим мрійником Веліміром Хлебніковим, титулу «Голова земної кулі». Відомий український поет та культурний діяч Леонід Миколайович народився у Миколаєві, учився в Харкові і Києві, пройшов Другу світову, згодом багато подорожував Європою. Подорожувала тоді з батьками і донька. Народилася пані Ірина в Києві, тут і художню освіту здобула, хоча навчання роз-

Ірина Вишеславська. Старий Крим. Бульдонежі, 2012 р. Полотно, олія.

Ірина Вишеславська. Старий Крим. Іриси, 2012 р. Полотно, олія

СТАРА ЄВРОПА КРИМУ

ЦЕ МІСТЕЧКО, ЩО НЕ НА УЗБЕРЕЖЖІ, А ПОБЛИЗУ ВІД СУДАКА Й ФЕОДОСІЇ, НАЙБІЛЬШ ВІДОМЕ ЯК ОСТАННІЙ ПРИТУЛОК РОМАНТИКА О. С. ГРИНЕВСЬКОГО, ЯКИЙ ЗАЛИШИВСЯ В ЛІТЕРАТУРІ ЯК ОЛЕКСАНДР ГРІН. ТАМ ЙОГО МУЗЕЙ, ТАМ МУЗЕЙ КОСТЯНТИНА ПАУСТОВСЬКОГО, ТАМ БАГАТО РОКІВ МЕШКАВ ІНШИЙ ВИДАТНИЙ УКРАЇНЕЦЬ, ЧУДОВИЙ РОСІЙСЬКОМОВНИЙ ПОЕТ ГРИГОРІЙ ПЕТНІКОВ, – ДРУГИЙ ПІСЛЯ ВЕЛІМІРА ГОЛОВА ЗЕМНОЇ КУЛІ... ЧАСТИМИ ГОСТЯМИ СТАРОГО КРИМУ БУЛА Й РОДИНА ВИШЕСЛАВСЬКИХ

почала в Ленінграді. Мистецтвознавці відносять її творчість до постімпресіонізму, її головні напрями – портрет і жанр, тому ілюструє цю статтю не пейзаж такого близького для художниці узбережжя Тавриди, а «портрети» квітів пензля майстра з легендарного Старого Криму. Це містечко, що не на узбережжі, а поблизу від Судака й Феодосії, найбільш відоме як останній притулок романтика О. С. Гринев-

ського, який залишився в літературі як Олександр Грін. Там його музей, там музей Костянтина Паустовського, там багато років мешкав інший видатний українець, чудовий російськомовний поет Григорій Петніков, – другий після Веліміра голова земної кулі... Частими гостями Старого Криму була й родина Вишеславських.

Але не з сентиментальних почуттів було придбано в Старому Криму житло подружжям Вишеславська-Дюран. Чоловік Ірини Леонідівни, Жан-П'єр, капітан корабля, а тепер відомий як фотограф-мистець, який захоплюється, зокрема, старовинною українською храмовою архітектурою, виявляється, мав і свій вибір:

– Пані Ірино, а як Ваш чоловік-француз сприйняв Крим?

– Та це ж саме він, власне, його і «сприйняв»! Це все через нього! Він же не просто «француз», він майже все своє життя жив і працював на Côte d'Azur, Лазурне узбережжя: Канни, Ніцца... Взагалі-то він – моряк, в нього порт приписки – це Антиби, коло Канн. Ми живемо в Антибах. Усі кажуть, що Крим

схожий на Лазурний берег... нічого подібного! Море, може, й схоже ... але – кращий берег, берегова лінія – цікавіша!

– У Криму цікавіша?

– Так, цікавіша! Сама природа.

– Це він каже?

– Так! І я це кажу – бо я ж там живу. Сама природа цікавіша. А люди, і як це все зроблено – жодного порівняння, звичайно, нема. Але мій чоловік тягнє до чогось такого, як кожна, мабуть, літня людина, любить свою молодість, каже, що так було колись у Франції...

– Тобто Крим сьогоднішній нагадує...

– Південь Франції 50 років тому.

Отакої. Митець – це професійно гострий погляд, інколи погляд цей знаходить у повсякденні таке, що ми зазвичай не бачимо. От, прикладом, «кримський міст»:

– У Києві на одному березі живе людей, як у Криму. А в Києві, подивимось на мапу, 5 мостів, і треба ще. Коментарі потрібні!

А от старокримські спостереження, розмови з людьми, які в Криму були просто сусідами:

– Приходили звичайні люди, вони шукали роботи, а ми саме розгортали експозицію з портретами митців українського відродження 20-х років. Питають, що то за люди? А що з ними? А, розстріляні... – і так, ніби це таке. Я потім тільки з'ясувала, що вони переважно є дітьми відставників, що батьки їхні вперше оселились тут. А кримські татари – геть інші! Мені мій чоловік-француз так і каже: найбільші європейці в Криму – це кримські татари...

Вони розпочали створювати в Старому Криму культурний центр. І центр запрацював майже одразу, і приїздили люди з України і з Росії, з Франції й з Польщі, і були яскраві плани на наступні літа... Але то був уже рік 2013. Про проекти і плани, що встигли й що зробити ще живе надія – далі буде.

КРИМСЬКА МЕДИЦИНА: СПОДІВАННЯ БЕЗ НАДІЇ. ЧАСТИНА 4

БОЖЕ ПОМОЖИ!

У квітні 2015 року голова медичної комісії Севастопольського «регіонального відділення Всеросійської громадської організації ветеранів війни, праці, Збройних Сил і правоохоронних органів» Василь Кондаков під час пленуму заявив, що в місті мінімум чверть населення потребує постійної медичної допомоги.

СЕРГІЙ КОНАШЕВИЧ

При цьому він відзначив наявність проблем, які потребують якомога швидшого вирішення в інтересах цієї групи населення: «Очікування у черзі до реєстрації поліклініки для отримання картки чи талона до лікаря сягає півтори години. Чомусь нема телефонного запису до лікарів. У поліклініках ніде нема інформації, де можна отримати рецепти на безкоштовні ліки». Також, за словами Кондакова, у 2014 році «влада» Севастополя не забезпечила протезування зубів 600 ветеранам за 2,5 млн. рублів у приватній клініці «Севстом», яка... виявилася зачиненою: «І гроші пропали, і люди залишилися без відповідної допомоги». Громадський діяч додав, що клінічна лабораторія поліклініки 1-ї міської лікарні не проводить аналізів на ВІЛ, сифіліс і гепатити, посилаючись на відсутність реактивів, і відправляє пацієнтів до приватних лабораторій, дослідження в яких обходяться приблизно у 1,5 тисячі рублів. При цьому присутній на пленумі «голова управління охорони здоров'я»

Юрій Восканян зазначив, що міська медицина «має недоліки у праці, перебуваючи на етапі реформування», і пообіцяв усі проблеми ветеранів вирішити.

Тим часом кримчани дивуються – чому медицину на півострові називають або страховою, або взагалі безкоштовною, в той час коли ці характеристики дійсності практично не відповідають. «Родич зараз у лікарні. За всі ліки платити, перед операцією оголосили її вартість, але під час запису вимагали номер страхового рахунку. Де ця хвалена чудова російська медицина і навіщо знищили те, що було до окупації?». Ці та подібні відгуки від мешканців Криму можна було побачити в обговореннях на інтернет-майданчиках у листопаді 2016 року. При цьому було відзначено новину про ухвалення Кабінетом Міністрів України концепції переходу на страхову медицину зі 100%-м охопленням громадян. Саме на українську медицину плекають надії ті кримчани, що зневірилися в очікуванні надання компетентної медичної допомоги. «Чекаємо на талони до лікарів по кілька місяців, потім, не в змозі терпіти, їдемо на материк, за тиждень проходимо повне медичне обстеження», – діляться мешканці окупованого півострова.

Втім, виїхати на підконтрольну територію можуть не всі: одні – через брак коштів, інші – через власні упередження, що часом беруть гору над дискомфортом самопочуття. Тож доводиться «рятуватись» некваліфікованим обслуговуванням у лікарнях і підробками медичних препаратів: зокрема, відомі випадки, коли пігулки для усунення проблем із серцево-судинною системою виявля-

**СПРАВИ МЕДИЧНІ
ВНИМАНИЕ!**

С 1 ЯНВАРЯ 2015

**МЕДИЦИНСКОЕ ОБСЛУЖИВАНИЕ
ВО ВСЕХ ЛЕЧЕБНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ БУДЕТ ОСУЩЕСТВЛ
ТОЛЬКО ПО ПРЕДЪЯВЛЕНИЮ ПОЛИСА
ОБЯЗАТЕЛЬНОГО МЕДИЦИНСКОГО СТРАХОВА**

БЕСПЛАТНО ОФОРМИТЬ ПОЛИС МОЖНО ПО АДРЕ

Г ЯЛТА ул. Набережная Ленина, 93
Тел. 0654 23-43-95

**ПРИ СЕБЕ ИМЕТЬ:
ПАСПОРТ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
ДЛЯ ДЕТЕЙ – СВИДЕТЕЛЬСТВО О РОЖДЕНИИ И ПАСПОРТ ОДНОГО ИЗ РОД**

**СРОК ПОЛУЧЕНИЯ С МОМЕНТА ПОДАЧИ ЗАЯВЛЕНИЯ
30 рабочих дней**

**КРЫМ
медстра**

ТЕЛЕФОН «ГОРЯЧЕЙ ЛИНИИ» +7(978) 903-3-9

Медичне обслуговування – тільки з російським паспортом і полісом обов'язкового медичного страхування

Керченський «мер»-лікар Володимир Подліпенцев на прийомі

лися крейдою в чистому вигляді. Після припинення у 2015 році постачань українських ліків анексований півострів перетворився на «відстійник» для зливання не лише харчових продуктів із сумнівною якістю, а й аналогічних за дієвістю лікарських засобів.

На той світ кримчан відправляють не лише неякісні ліки, а й лікарська некомпетентність або взагалі байдужість. Так, у Сімферополі в липні 2015 року кримський «слідчий комітет» порушив кримінальну справу проти співробітників міської лікарні № 6, які встановили од-

ТИМ ЧАСОМ КРИМЧАНИ ДИВУЮТЬСЯ – ЧОМУ МЕДИЦИНУ НА ПІВОСТРОВІ НАЗИВАЮТЬ АБО СТРАХОВОЮ, АБО ВЗАГАЛІ БЕЗКОШТОВНОЮ, В ТОЙ ЧАС КОЛИ ЦІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДІЙСНОСТІ ПРАКТИЧНО НЕ ВІДПОВІДАЮТЬ. «РОДИЧ ЗАРАЗ У ЛІКАРНІ. ЗА ВСІ ЛІКИ ПЛАТИТЬ, ПЕРЕД ОПЕРАЦІЄЮ ОГОЛОСИЛИ ЇЇ ВАРТІСТЬ, АЛЕ ПІД ЧАС ЗАПИСУ ВИМАГАЛИ НОМЕР СТРАХОВОГО РАХУНКУ. ДЕ ЦЯ ХВАЛЕНА ЧУДОВА РОСІЙСЬКА МЕДИЦИНА І НАВІЩО ЗНИЩИЛИ ТЕ, ЩО БУЛО ДО ОКУПАЦІЇ?»

у 1-й міській лікарні. У приймальному відділенні пацієнтку, що мала негаразди з серцем, приймали понад чотири години, проте навіть не надали їй першої медичної допомоги. У жовтні того ж року в тій же лікарні помер 31-річний чоловік, який провів у чергах кілька годин із сильним болем, вислуховуючи хамські коментарі персоналу: перед цим 40 хвилин йому довелося чекати на бригаду швидкої допомоги, потім півтори години чекати на направлення на УЗД, ще стільки ж – у черзі на УЗД, ще 40 хвилин – у черзі до рентген-кабінету.

В середині грудня 2016 року кримські «слідчі» передали до «суду» справу хірурга Старокримської районної лікарні, який ще в березні поставив пацієнтові хибний діагноз, що призвело до смерті.

Наразі ж існуючі проблеми в галузі охорони здоров'я кримська «влада» намагається вирішувати, дивним чином поєднуючи допомогу Божу, адміністративну і лікарську. Так, на 11 і 25 грудня 2016 року «голова міської адміністрації» Керчі Володимир Подліпенцев анонсував благодійний консультаційний прийом мешканців міста, який він пообіцяв провести «за фахом» – як лікар-ортопед з захворювань і ушкоджень опорно-рухового апарату. Здивування викликає місце прийому пацієнтів «мером»-лікарем: храм на честь Святителя Луки. Також «на численні прохання громадян» Подліпенцев прийматиме хворих двічі на місяць у недільній школі при кафедральному соборі Івана Хрестителя. На таку практи-

ку його благословив митрополит Феодосійський і Керченський (УПЦ МП) Платон. При цьому мешканці Керчі зазначають, що у поліклініках неможливо добитись якісного лікування, а самостійно пробитися до висококваліфікованих лікарів просто немає можливості, тому останньою надією для них залишився особистий прийом у «голови» міста.

5 грудня 2016 року начальник кримського центру травматології та ортопедії, розташованого на базі Сімферопольської міської лікарні № 6, головний позаштатний ортопед-травматолог кримського «мінздрав'я» Юрій Дорофеев повідомив, що керована ним установа переповнена і нових хворих приймати не в змозі, тож працює виключно за екстреними викликами. При цьому Дорофеев запевнив, що центр дасть раду з потоком пацієнтів, оскільки «травматологія» 6-ї лікарні надає йому додаткові ліжка. Вочевидь, із запозиченням керченського досвіду практики лікування у церквах сімферопольські «посадовці» та лікарі зволікають.

У середині грудня 2016 року в кримській «прокуратурі» заявили, що реагують на проблемні питання в галузі охорони здоров'я, порушені активістами кримського «відділення Загальноросійського народного фронту». Серед них: черги у реєстратурі та на проведення діагностики, брак фахівців вузького профілю, невдоволеність пацієнтів якістю надання медичної допомоги та затримки отримання пільгових препаратів через складнощі процедури та відсутність ліків.

З 1950 РОКУ УКРАЇНЦІВ ДО КРИМУ СТАЛИ ПЕРЕСЕЛЯТИ ЦІЛИМИ СЕЛАМИ, КОЛГОСПАМИ, БРИГАДАМИ

(ПРОДОВЖЕННЯ)

Ще цікавішим документом є протокол загальних зборів колгоспу ім. Держинського у с. Рижів Чуднівського району Житомирської області. Крім усього сільського та районного керівництва, на загальних зборах з майже 90-відсотковою явкою був присутній представник з кримського колгоспу ім. Кірова (Зуйський р-н). Він грав роль агітатора.

ПЕТРО ВОЛЬВАЧ,
ДІЙСНИЙ ЧЛЕН НТШ, ЧЛЕН
НСПУ, ЗАСЛУЖЕНИЙ ДІЯЧ
НАУКИ І ТЕХНІКИ АР КРИМ,
КРИМЧАНИН ІЗ 60-РІЧНИМ
СТАЖЕМ

Протокол підготували для звітності перед районом, областю та столицею з дотриманням канцелярсько-бюрократичних вимог. Була авторитетна президія у складі голови колгоспу та голови сільської ради, районного начальства, місцевих ветеранів праці та емісара – агітатора з Криму.

Як водиться за ustalеним протоколом таких організованих зібрань, першому надали слово рижівському ветерану колгоспного руху, якого попередньо закинули до Криму. Він, зокрема, повідомив: «Сьогодні стоїть питання на зборах про переселення нашого колгоспу в Кримську область. ... В цьому колгоспі є 4574 га землі, колгосп має 60 га садка, 45 га города, 45 га посіву тютюну і 800 га випасів і луків, колгосп також сіє і садить розу, шалфей і другі цінні масляничні культури, які колгоспу дають великі прибутки, звідусіль колгоспники одержують велику грошову оплату на трудовні. В колгоспі є також 450 вуликів, земля в колгоспі дає великий урожай. Колгоспники цього колгоспу живуть культурно і заможливо. Цей колгосп має великі перспективи в майбутньому, але за відсутністю достатньої кількості робочої сили колгосп не в силах використати ті багатства, які він має. Я закликаю всіх колгоспників всі як один пересе-

ЯК ЦЕ БУЛО...

Переселенці до Криму з Полтавщини. с. Зуя, 1928 р.

литися в Кримську область» (цитуються мовою оригіналу).

Не залишився в боргу і представник зуйського господарства: «...Значним тормозом в розвитку нашого колгоспу є відсутність робочої сили і наш колгосп в значній мірі не може використати на повну потужність тих багатств, що має колгосп. ... Облвиконком і Обком партії враховуючи заслуги Ваших колгоспників в період Великої Вітчизняної війни рекомендував нашому колгоспу прийняти Ваш невеликий колгосп ім. Держинського в нашу сім'ю і сьогодні обговорюючи питання про переселення, я думаю, що всі як один це важливе рішення Партії і Уряду про поліп-

шення добробуту колгоспу і колгоспників схвалите одностайно і по приїзду в наш колгосп надасте нам допомогу в використанні тих багатств, які до цього часу нашим колгоспом ще не використані» (протокол оригіналу збережено).

До схвальної пропагандистської акції долучилися і голова місцевого колгоспу, і голова сільської ради, і, як водиться, передова доярка. Вона вже також відвідувала кримське господарство. Агітація та партійний натиск виявилися такими потужними, що з 146 присутніх колгоспників 96 осіб проголосувало за переселення, а 50 – проти нього.

Досить промовисто, що ніхто з колгоспників, присутніх на цих руйнівних для себе зборах, не поцікавився ні долею села, ні долею земель, які вони мали покинути. Мабуть, така цікавість була для всіх вельми небезпечною. Адже на зборах були присутні і не заявлені у протоколі представники енкаведистських структур. Збори ухвалили: «Схвалити постанову Ради Міністрів СРСР про переселення в Кримську область і повністю в складі колгоспу переселитися в колгосп ім. Кірова Зуйського району Кримської області. Просити виконком Чуднівської райради депутатів трудящих затвердити наше рішення і підняти клопотан-

Переселенка до Криму з Західної України (с. Степове Первомайського району, початок ХХ ст.)

ня перед виконкомом Житомирської Обласної ради депутатів трудящих переселити колгосп ім. Держинського в Кримську область» (протокол оригіналу збережено).

Переселенці вирішили: виділити будівельну бригаду із членів колгоспу ім. Держинського у складі 45 осіб.

Всього лише за 1951 рік до Кримської області з Вінницької та Сумської областей відправили майже 4600 осіб. Крім того, для перевиконання плану в рахунок 1952 року з Київської області додатково переселили ще 69 сімей (275 осіб), а з Житомирської – 23 сім'ї (91 особу). Тож скільки потрібно було загубити українських сіл та колгоспів, щоб виконати та перевиконати злочинні накази Кремля?

А вказівки та накази з Москви та Києва були дійсно злочинними. До таких антилюдських дій не вдавалися навіть німецькі окупанти. Адже за вказівкою із Москви Київська обласна рада 5 грудня 1951 року приймає ідіотське рішення про переселення бригади колгоспу ім. Петровського Розважівського району в колгосп «Шлях комунізму» Білогірського району. Виконавчій владі Розважівського району ставиться завдання забезпечити організаційне та практичне керівництво демонстрацією як житлових, так і надвірних

будівель усієї бригади та колгоспників, маркування конструкцій та перевезення їх до залізничної станції та завантаження у вагони для подальшого перевезення до Криму. Партійні та радянські органи перед беззахисними, позбавленими житла людьми ставлять ще одне неймовірне завдання: «Велику рогату худобу, молодняк та коней доправити до станції завантаження перегоном, забезпечивши худобу на всьому шляху кормами та доглядом за дійними коровами». Навіть улітку таке завдання виконати за короткий термін було б досить складно. Але це все відбувалося у розпал лютої зими, а бригади з переселенням майном та худобою наказувалося доставити не пізніше 15 грудня. А 20 грудня потрібно було надати звіт про виконання завдання.

Про масштабне переселення українців до Криму та інших регіонів РРФСР упродовж 1949-1951 рр. свідчить довідка управління справами Ради Міністрів УРСР за цей час. З України переселили 13111 сімей або майже 52 тисячі осіб. Лише в 1952 році з Житомирської, Кам'янець-Подільської, Київської та Сумської областей станом на 1 листопада було переселено майже 780 сімей з 16 колгоспів та бригад.

У 1953 році в колгоспи та радгоспи Кримської області лише з Чернігівської області було переселено 600 сімей, в колгоспи Приморського краю – 800 та Сахалінської області – 400, тобто понад 7200 осіб; з них до Криму направили майже 800 сімей (понад 3200 осіб). Темпи переселення українців до Криму щороку зростали. У 1953 році кримський трест бавовнярства відмовився приймати 124 сім'ї переселенців з Чернігівщини, оскільки бавовну на півострові перестали вирощувати.

На 1954 рік до Криму планувалося переселити з Сумської та Чернігівської областей близько 1200 сімей (майже 5000 осіб). Зауважимо, що упродовж 10 років (з 1944 до 1954 рр.) колосальні витрати українців при переселенні до Криму, який перебував у складі РРФСР, відбувалися за рахунок України та українського народу. Це був ще один хитромудрий план імперського Кремля, щоб знищити генофонд нації, знекровити і впокорити український народ.

ПРО МАСШТАБНЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ ДО КРИМУ ТА ІНШИХ РЕГІОНІВ РРФСР УПРОДОВЖ 1949-1951 РР. СВІДЧИТЬ ДОВІДКА УПРАВЛІННЯ СПРАВАМИ РАДИ МІНІСТРІВ УРСР ЗА ЦЕЙ ЧАС. З УКРАЇНИ ПЕРЕСЕЛИЛИ 13111 СІМЕЙ АБО МАЙЖЕ 52 ТИСЯЧІ ОСІБ

Отже, після 16 січня під контролем червоних залишався тільки Керченський півострів. З 28 січня до 19 травня ця вузька смужка перейшла офіційно йменувалася Кримським фронтом. Що стало причиною невдачі потужного десанту? Адже чисельна перевага була на боці радянських військ. У першому ешелоні нараховувалося понад 80 тисяч бійців – для порівняння: 6 червня 1944 року в Нормандії союзники висадили 156-тисячне військо.

ВАЛЕРІЙ
ВЕРХОВСЬКИЙ,
ХАНС БАУТЕНБАХ

Відсутність не просто шпиталів чи можливості евакуації поранених, а й самої думки про повноцінне медичне забезпечення військ не лише призводить до надмірних людських втрат. Моральний дух того, хто відчуває ставлення до себе як до одноразового об'єкта, ніколи не буде по-справжньому бойовим і переможним.

Так чи інакше, в усіх арміях світу є елітні добровольчі підрозділи, котрим доручають найбільш небезпечні завдання. Але в Червоній армії смертниками мусили бути всі, крім штабних генералів.

Відсутність засобів ППО свідчить про некомпетентність командування, що готувалося до попередньої війни із кавалерійськими підходами до тактики та стратегії.

Погано налагоджена була взаємодія між арміями, а також між десантом і флотом. Весь радіообмін був відкритим, і німці могли прослуховувати всі переговори радянських військ. У першій частині ми писали про те, що німці ще 1 грудня 1941 року знали, де буде висаджуватися радянський десант. Так сталося не завдяки якомусь супершпигуну, котрий, проникнувши у саме

«БІЛІ ПЛЯМИ»

БИТВА ЗА КРИМ: ОЗБРОЄНІ ТАТАРИ

Батальон «Schuma»	Место первоначальной дислокации и подготовки	Численность персонала
147-й охранный батальон	Симферополь	539 человек
148-й фронтовой батальон	Карасубазар	553 человека
149-й фронтовой батальон	Бахчисарай	315 человек
150-й запасной батальон	Ялта	402 человека
151-й фронтовой батальон	Алушта	258 человек
152-й фронтовой батальон	Джанкой	320 человек
153-й фронтовой батальон	Феодосия	303 человека
154-й запасной батальон	Симферополь	679 человек

серце радянського штабу, викрав секретну мапу. Просто у німців добре налагоджена була радіотехнічна розвідка. У своєму розпорядженні радянські війська її не мали.

Що складніша тактична обстановка, то менші сили має у своєму розпорядженні начальник, то більше його потяг до втручання у парафію підлеглих йому командирів. Але вирішальне значення матиме лише те, наскільки він покладеться на підлеглих. Два принципи визначають німецьку тенденцію ідей з вишкolu: «Солдат може діяти на війні лише так, як він навчився у мирний час», а також: «Не вчіть солдата всьому, що він мусить забути першого ж дня, коли потрапить у реальні бойові дії».

Особливої переваги керуванню військами у німців надавало те, що підлеглим командирам давалася максимальна свобода прийняття самостійних рішень, до них доводилися завдання, а спосіб виконання вони могли обирати на власний розсуд. Цим принципом німецьке військо відрізнялося від традицій Червоної армії. Радянським командирам начальство не лише не давало свободи в оперативних і тактичних питаннях, але до

того ж їм надавалися розлогі та детальні вказівки стосовно способів виконання поставленого завдання. Або ж тактичні дії вміщувалися у мертву схему. Німці вважали такий метод шкідливим.

Друга світова війна – це не просто блискавична війна, це війна маневрена. Маневрена війна вкрай залежить від комунікаційних ліній, якими проходять усі види постачання. Гори й висоти мають особливу цінність. З них зручно спостерігати за ворогом, недаремно їх по-військовому називають «ключовими районами місцевості». Той, хто їх контролює, контролюватиме й довколишню місцевість, а також триматиме у безпеці власні комунікації.

Велике значення має партизанська, розвідувальна та диверсійна діяльність. Але в 1942 році у радянських сил порушена координація і права рука не відає, що чинить ліва: Кримський фронт веде свою війну, йому не до дій кримських партизанів. У Приморській армії, що обороняє Севастополь, також своя війна. Для місцевого населення німецька окупація не гірша за окупацію більшовицьку, воно не сприймало так званих «партизанів», що впали з неба на радянських парашутах, за своїх.

Що являв собою «партизанський загін» у Криму: «9 січня 1942 року в районі міста Старий Крим окремим парашутним батальйоном Кримського фронту була викинута спецгрупа парашутистів під командуванням сержанта Юргенсона. Вантажні парашути віднесло за гору Агармиш і група лишилася без радіостанції, продовольства та боєприпасів...».

Сержант державної безпеки – це звання, що відповідає армійському лейтенанту. Сержант-чекіст очолює групу з бійців радянських повітрянодесантних військ – це можна назвати класичним визначенням радянської гібридної військової сили.

«Місцево татарське населення успішно озброюють-

ся... німцями, мета – боротьба з партизанами. Слід вважати, що найближчим часом вони почнуть практикуватися у боротьбі з нами. Ми готові до цього, хоча розуміємо, що озброєні татари значно небезпечніші, ніж німці та румуни», – доповідав начальник Другого партизанського району старший лейтенант державної безпеки І. Генев 31 січня 1942 року.

Село Коуш стало символом опору кримських татар радянським «партизаночекістам».

«Коуш... Скільки кращих людей, патріотів втратили ми внаслідок зрадницьких дій більшості мешканців цього села!» – згадував командир партизанської бригади капітан державної безпеки Л. Віхман. Зверніть увагу, – капітан державної безпеки. А заступник начальника штабу Кримського партизанського руху Є. Попов узагалі запропонував: «Зрівняти Коуш з землею», – аби полегшити боротьбу «партизан». Адже: «Власними силами партизани цей і деякі інші населені пункти взяти не в змозі, тому що вони... міцно укріплені». Тож замість справжньої диверсійної та розвідувальної роботи «партизани» воювали з місцевим населенням. Чекісти продовжували чинити так, як звикли всі попередні двадцять п'ять років, – боролися з власним народом, задля безпеки держави від місцевого населення.

Зрівняти Коуш з землею – через два роки комісарам цю мрію вдалося здійснити. Сталінський режим звинуватив у зрадництві кримських татар. Як і в українців, як і в усіх народів СРСР – одні воювали у Червоній армії, інші співпрацювали з окупантами... Не варто забувати, що з окупантами співпрацювали й кримські росіяни, очевидно, треба було депортувати їх також. Натомість Йосип Віссаріонович височайше відзначив, вітаючи країну з новим 1946 роком, лише один «великий русский народ», один мільйон синів якого, втім, воював за Гітлера.

ШІСТЬ СТОЛІТЬ РАЗОМ. СТОРІНКИ ІСТОРІЇ ЗАБУТОГО НАРОДУ

У нашій багатонаціональній країні живуть десятки різних народів – великих і малих; тих, що мешкають на наших теренах уже багато століть, і тих, що поселилися в наших краях порівняно недавно. Є народи відомі й, на жаль, народи забуті. Про один з найбільш забутих народів України, який, утім, має давню й славетну історію, ми вестимемо наразі мову.

ОЛЕКСАНДР ДЗЮБА

Якщо хтось вважає, що липка – це є виключно невеликий представник роду дерев родини мальвових, то його знання про етнічну палітру України є далеко не повні. Липка – це ще й назва невеликого народу тюркського походження, який вже багато століть зберігає вірність чотирьом країнам, що колись входили до Речі Посполитої, – Литві, Польщі, Білорусі та Україні. І ще його походження пов'язане з Кримом та кипчацьким степом, хоча саме там такого народу ніколи не існувало. Втім, почнемо по порядку.

СИНИ СТЕПУ НА СЛУЖБІ У КНЯЗЯ

У 1397 р. литовський князь Вітовт поселив вихідців з Криму – кілька сотень родин кримських татар та караїмів поблизу своєї резиденції в містечку Тракаї, що мальовничо розкинулося на березі широкого озера

неподалік Вільнюса. Про князів Литви там і понині нагадують потужні мури й вежі Тракайського замку, а ще нащадки його колишніх охоронців – татар та караїмів, що завдяки своїй мужності й вірності були відомі як звитяжні воїни й становили гвардію князя, оберігаючи його спокій. Окрім своєї резиденції, князь Вітовт розселив вихідців з Криму також і в інших місцевостях своєї держави – поблизу Каунаса, Мінська, Ліди, Гродно, Луцька (де теж була князівська резиденція), а також уздовж кордону з войовничою Пруссією.

Наступна хвиля татар прибула невдовзі – у 1398-1399 рр. разом з ханом Золотої Орди Тохтамишем, який зазнав поразки в боротьбі за престол на своїй Вітчизні. Політику із залучення синів степу для охорони продовжили й наступники Вітовта. Так, князь Свидригайло на початку XV ст. для несення служби у своєму війську залучив ще 3000 татар та

З ГЛИБИНИ ВІКІВ

Мечеть у м. Новогрудок (Білорусь)

Агатангел Кримський

ногайців. Литовські татари хоробро билися з лицарями Тевтонського ордену в знаменитій Грюнвальдській битві 1410 р. Кількість татар у Великому Литовсько-Руському князівстві протягом того століття невинно зростала завдяки переселенцям із занепадаючої Золотої Орди.

КРИМСЬКО-ТАТАРСЬКОЮ ЛИТВА ЗВЕТЬСЯ ЛІВКА (ЛІРКА)

У цього народу тривалий час зберігався власний суспільний поділ: існувала власна аристократія, прирівняна у правах до польської шляхти; її представники носили титули: бек, оглан, султан, ага, сеїд. Султанами звалися представники двох найшанованіших родів: Остринських

Шеренговий Литовсько-Татарського Кінного полку в 1797-1801 рр.

та Пунських. Більш прості за статусом татари відповідали дрібній шляхті. Вони мали землю у своїй власності, звільнялися від податків і були зобов'язані нести військову службу.

На новому місці татари прижилися, а згодом і самі стали зватися за іменем країни, яка надала їм притулок. Кримськотатарською країна Литва зветься Лівка (Лірка), й саме так стали називати себе татари, які знайшли на просторах Великого Литовського князівства нову батьківщину. Але на світанку своєї історії вони називали себе просто бісурманами, а свою віру – бісурманською.

Невдовзі нащадки переселенців почали говорити мовами місцевого населення – польською, білоруською та українською та одружуватися зі слов'янськими жінками. Єдине, чого вони міцно трималися, це батьківської віри – ісламу, тому й змогли зберегтися до наших часів як окремий народ та не розчинитися у широкому слов'янському морі. У середині XVI ст. для турецького султана Су-

леймана Пишного (того самого, четвертою дружиною якого була Роксолана) невідомий автор написав твір під назвою «Ris le-yi Tatar-i Leh» («Відомості про татар у Польщі»), в якому, зокрема, зазначив, що у Речі Посполитій на той час існувало близько сотні татарських поселень з мечетями. Наприкінці того ж століття мечетей уже було близько 400. При них були відкриті й школи-медресе.

ТАТАРИ-ЛИПКА НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

На теренах сучасної України татари-липка

Прапор татар-липка

жили як на заході, так і на сході. Якщо на заході вони охороняли князівські резиденції, то на сході – неспокойні кордони поруч із Диким степом. Татари у всі часи були відомі як вправні кіннотники. Окрім цього, їх використовували як дипломатів, перекладачів та послів до східних, ісламських країн. Там вони були своїми, що полегшувало дипломатичні відносини польським королям.

Самих татар на той час на землях Речі Посполитої нараховувалося близько 100 тисяч. На українських землях їхні поселення існували на Волині на землях князів Острозьких (де Костянтин Острозький поселив їх на початку XVI ст.) – у Острозі, Старокостянтиніві, Хорові, Майдан-Лабуні, Розважі, Підлужжі, Полоннім. Мечеть в Острозі діяла з 1565 р. У «Актах поділу Острогу» між синами князя Василя Костянтина Острозького початку XVII ст. згадується кілька десятків татарських подвір'їв.

На тодішньому південному кордоні країни, на Поділлі, Київщині, Брацлавщині також були поселення татар; там вони склали близько п'ятої частини місцевої шляхти й заснували 62 шляхетські роди. А на Правобережній Україні близько третини князівських та шляхетських родів мали татарське коріння. З часів Вітовта відомі татарські поселення на Черкащині й Канівщині, а в околицях Черкас їх мешкало близько двох тисяч. В околицях Канева поселення мали тюркські назви: Колтегаїв, Арагіїв, Ачекмаково, Чигирі.

Але бурхливе для наших країв XVII століття спричинило зменшення їхньої чисельності: з охопленої козацьким повстанням України татари почали повертатися до Криму або на ту-

рецькі землі, сприяв такому відпливу й початок релігійних утисків мусульман з боку польського уряду з метою їхнього навернення до християнства. На початок XVIII ст. у Речі Посполитій залишилося 30 тисяч татар-липка.

ЖОДНОЇ МЕЧЕТІ ТАТАР-ЛИПКА В УКРАЇНІ НЕ ВЦІЛІЛО

Після поділів Речі Посполитої наприкінці XVIII ст. татари-липка виявилися розділеними новими кордонами між Пруссією, Австрією та Російською імперією, які поділили між собою польські землі. Проте нова влада також скористалася військовими традиціями татар. У складі російської армії був утворений татарський кінний полк, а у військах Наполеона існував татарський кінний ескадрон. Після відновлення незалежної Польщі 1919 р. з татар також був створений кінний підрозділ. Після Другої світової війни значна частина (близько трьох тисяч) татар та караїмів виїхала з приєднаних до СРСР колишніх польських земель до Польщі в нових кордонах, у яких залишилися два татарських села – Бохоники та Крушиняни. До нашого часу збереглися кілька мечетей татар-липка у Польщі, Литві та Білорусі, проте жодної не вціліло в Україні. Нині більша частина цього народу – близько 10 тис. – мешкає в Білорусі, більше 3 тисяч – у Литві, 3 тисячі – на південному сході Латвії, та приблизно 450 – у Польщі. А от в Україні їх майже не залишилося.

Ще у 1911 році на Волині, в Острозі та селі Ювківці, мешкало близько 340 мусульман, які йменували себе «магометанами», діяли бібліотека та мечеті, імами яких затверджувалися Тавричним магометанським духовним правлінням. У роки Першої світової війни мечеті у Ювківцях потрапили під поліцейний нагляд,

оскільки до села прибули татари, що відвідували Османську імперію.

Влада Російської імперії почала підозрювати їх у закликах до антиросійського повстання. У міжвоєнній Польщі, до якої увійшли волинські землі, ці громади ще існували; більше того, мусульманські громади Польщі отримували фінансування з державного бюджету. Їхній остаточний занепад припав на роки Другої світової війни та викликані нею міграції населення. В місцях їхніх поселень в Україні вже мало що нагадує про зниклий народ. Хіба що в антропологічних рисах мешканців малолюдного нині села Ювківці й досі помітно є монголоїдна домішка. В Острозі одна з вулиць називалася Татарською, та ще до наших часів уцілів старий цвинтар, останні поховання на якому датуються 1920-ми роками.

ШІСТЬ СТОЛІТЬ В УКРАЇНІ

Втім, залишилася пам'ять про славне минуле, а ще рукописи, які, за

Ювілейна монета 50 літів на честь 600-річчя поселення татар і караїмів у Литві, випущена в 1997 році

словами класика, не горять. Татари-липка започаткували цілу низку явищ, без яких ми нині не можемо собі уявити старовинної культури Речі Посполитої. У XVII ст. легка кавалерія, що складалася з татар, отримала назву уланів, що походить від татарського слова o lan, яке приблизно можна перекласти як «добрий молодець» – так називали молодих представників татарської аристократії.

Татари-липка збагатили культуру також цікавими й незвичайними літературними текстами. Їхня незвичайність полягає в тому, що вони написані слов'янськими мовами, проте арабською графікою. Арабська абетка використовувалася ними до 1930-х рр. Збереглися унікальні документи цього народу – рукописи Корану, переклади його смислів, молитовники та інші тексти релігійної

традиції, що мають загальну назву – кетаби, вона походить від арабського слова «китаб» – книга. Мов цих кетабів було три: окрім канонічної для ісламу арабської, використовувалися також татарська та слов'янські (польська й білоруська), проте дві останні записувалися також арабською графікою. З українських теренів походить знайдений 1992 р. в Острозі арабський рукопис Корану.

Лінгвістичний розвиток цієї первинно тюркомовної спільноти пережив кілька етапів. У XVI-XVII ст. татари переходять з рідної мови на мови місцевого населення. Частина текстів кетабів була написана польським діалектом – сумішшю білоруської та української мов. Волинські та польські татари перейшли переважно на польську, а білоруські – на білоруську мову. Один із документів з села Ювківці, датований 1804 р., містить кілька сур Корану, перекладених українською та записаних арабськими літерами.

Нарешті світ знає видатних особистостей, які походять з народу татар-липка. Згадаймо нашого славного історика, письменника, перекладача Агатангела Кримського; всесвітньо відомого письменника, лауреата Нобелівської премії Генрика Сенкевича; економіста, міністра фінансів Центральної Ради Михайла Туган-Барановського, генерала й прем'єр-міністра Кримського крайового уряду Матвія Сулькевича, генерала й голову незалежної Білоруської держави Станіслава Булак-Балаховича; голлівудського кіноактора Чарльза Бронсона.

Маємо пам'ятати про народ, який жив в Україні шість століть, захищав кордони та будував країну, доля якого назавжди переплелася із долею нашої Батьківщини.

Ян Хельмінський. Литовські татари в наполеонівській армії з червоними і білими прапорами Речі Посполитої

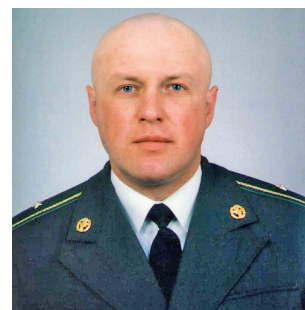
КАЛЕНДАР КРИМУ ПО-УКРАЇНСЬКИ

ПОСТАТІ

21 СІЧНЯ 1954 Р. – у Керчі народився **Володимир Іваненко** – телепродюсер, громадський діяч. Засновник першого в СРСР недержавного ефірно-кабельного телебачення (1988 рік), ініціатор і організатор першого безпосереднього супутникового мовлення з території колишнього СРСР (1994 рік, «Міжнародний слов'янський канал»), засновник телекомпанії «Тоніс» і «ТЕТ». Помер 15 жовтня 2006 року.

27 СІЧНЯ 1968 Р. – у селі Майське Джанкойського району народився **Володимир Степанок**. У 1985-1989 рр. навчався у Новосибірському вищому військовому училищі. Служив у Туркестанському військовому окрузі. Після проголошення Україною незалежності склав присягу на вірність народові України. Служив у Феодосії, де жив з родиною. У 1998 році закінчив Київський військовий гуманітарний інститут та був направлений до Кропивницького на посаду старшого офіцера відділення виховної роботи. Вийшов у відставку у званні майора. Був активним учасником Революції гідності. Пішов добровольцем до війська влітку 2014 року, був заступником командира 42-го окремого мотопіхотного батальйону 57-ї окремої мотопіхотної бригади. Загинув 26 січня 2015 року, на

передодні свого 47-го дня народження під час виконання бойового завдання в районі села Санжарівка Бахмутського району Донецької області під час обстрілу загону з боку російсько-терористичних військ. Майор Степанок був без бронелета й шолома, які віддав побратимам. Похований у Кропивницькому на Алеї Слави Рівнянського кладовища. Залишив дружину та доньку. Указом Президента України № 311/2015 від 4 червня 2015 року нагороджений орденом Богдана Хмельницького III ступеня посмертно.

ПОДІЇ

22 СІЧНЯ 1995 Р. – відбувся другий з'їзд Українського Громадянського конгресу Криму.

24 СІЧНЯ 1918 Р. – Українська Центральна Рада прийняла «Тимчасовий Закон про український державний флот». Відповідно до нього Чорноморський флот проголошувався флотом Української Народної Республіки, яка, своєю чергою, взяла на себе «всі зобов'язання російського уряду щодо Чорноморського флоту й щодо утримання флоту й портів».

Прапор флоту УНР від 14.01.1918 р.

30 СІЧНЯ 1993 Р. – відбулася установча конференція Всеукраїнського товариства «Прогрес», на якій було прийнято звернення з приводу загострення політичної ситуації в Криму на адресу Президента України Л. М. Кравчука, Генерального Прокурора України В. Г. Шишкіна, Голови Верховної Ради Криму М. В. Багрова. У документі зазначалося: «Ареною антиукраїнської діяльності обрано Севастополь, де відбуваються події, спрямовані проти України. Лідери шовіністів підбурюють людей».

Спершу була книжка, в книзі були вірші, а у віршах був Крим. Не в багатьох, бо географія в тій книжці різнобарвна, але кольори Криму мали місце. Потім була презентація цієї книги в Києві, в залі Будинку письменників, де того зимового вечора ніде було яблуку впасти. Книга називається «Сонячна зустріч», так воно й відбулося насправді. Ще трохи згодом за зустріччю було інтерв'ю з автором – Олесею Сінчук.

МАКСИМ ДУБОВ'ЯЗ

– Пані Олесю, розкажіть, будь ласка, про Крим: що він для Вас?

– Моя подруга Наталя Афанасьева написала пісню, яка починається словами: «На Землі нема раю, є Крим...». Дуже влучно! Для мене Крим завжди був символом щастя. Тільки ступаю на кримську землю – і на якомусь глибинному рівні усвідомлюю: тут усе наповнене щастям, тут це щастя співає, переливається у просторі, бринить – від моря до неба, від неба до гір, від людей до людей. Скільки подорожей, скільки вражень, скільки рідних душ я зустріла там! Незабутня перша зустріч з Кримом, це був Коктебель. Кожна хвилина там – подих Безмежжя, що понад часом і простором, понад усіма вимірами... Я ночувала навіть не у наметі, а навіть? Кримські ночі надзвичайно теплі, у серпні дощу майже не буває. Море, наче парне молоко. Вдень і вночі! Згадую похід на гору Демерджі. Вперше там і тоді від-

«НА ЗЕМЛІ НЕМА РАЮ, Є КРИМ...»

чула якусь незвичну прохолоду на долонях! І лише через кілька років зустріла йогів, які розповіли, що це все енергетика, і що вона у певних місцях планети підсилюється, і якщо душа людини відкрита, то вона відчує це. І саме гора Демерджі – одне із таких місць. Згадую, як зраділа, коли у знаменитій «Долині привидів» упізнала камінь, що був у кадрі фільму «Серця трьох». А ще, як у Алушті на radoщах стрибнула у море із 12-метрової вишки, не відчуваючи ніякого страху, причому раніше я навіть з метра не стрибала! І вперше побачила дельфінів – не у дельфі-

нарії, а на волі, метрів за 15 від нашого прогулянькового катера, що йшов із Алушти. Вони сміялись! Це були якісь справді космічні звуки, це було відчуття краси, безмежжя і глибини моря. А у Севастополь я просто закохалася! Таке буває... Відчувала його молодим хлопцем, руським, із великими сірими очима, доброю і мужньою усмішкою, таким чарівним, незвичним, натхненним. Блукаючи по Графській пристані одного разу, навіть залишила у шпаринці одного дерева раніше я навіть з метра не стрибала! І вперше побачила дельфінів – не у дельфі-

– Це з особистого, а Ви ж – митець, Ви збираєте аудиторію слухачів...

– ...і саме Кримом, із Севастополя до Сімферополя, проходив один із перших моїх гастрольних шляхів – через Балаклаву, Форос, Алупку, Місхор, Ялту. Кожне місто, кожен виступ там – наче маленьке життя! Кримчани обожають українську пісню та поезію – стверджую з власного досвіду, мені принаймні саме такі кримчани траплялись. Їх було дуже багато! Згадую, як у Місхорі мене забрали ночувати з готелю до хати вдячні слухачі. А я попросилася спати на свіжому повітрі, на ліжечку у саду, під деревцем. Прокидаюсь – о, вже і сніданок готовий! Навколо – сонцем налиті плоди інжиру... Крим – це казка, де мрії збуваються! Часто доводилось виступати у севастопольському Будинку офіцерів флоту. Севастопольці, які приходили на концерти, – відкриті, світлі. Як море і як сонце над морем. Їм подобалось усе, що йде від серця, – і моя фортепіанна музика, і сопілка, і авторські пісні. А особливо, звичайно, коли це ще й пісні про Крим! О, тоді вже точно чекай, що викличуть «на біс» разів десять! Я гастролювала разом із родиною, часто моя маленька донечка Зореслава засинала під шум хвиль на мисі Фіолент...

– Були й кримські зустрічі в інших форматах?

– У 2009 та 2011 роках мені пощастило бути учасником Всеукраїнського фестивалю української книги у Феодосії. Враження космічні! Щоранку – сніданок із запашними динями та виноградом, усе домашнє, дарується від щирого серця, адже ми жи-

вемо не у готелі, а на дачах кримських прихильників української культури! А потім – зустріч сходу сонця на морі, зустрічі з цікавими творчими людьми, екскурсії містом, виступи у музеях. Згадую, яке натхнення відчувала у музеї Гріна! Співала про море, про Крим, про зоряне кохання. Читала свої вірші... Здавалось, душа Олександра Гріна була серед нас тоді, він слухав... А в картинній галереї Айвазовського у мене прямо під час концерту народилось кілька фортепіанних творів. Безмір, глибина, блакить, невимірність щастя! Я пам'ятаю слухачів, їхні очі, їхню вдячність, їхнє розуміння. Так само – й у музеї сестер Цветаєвих.

Залишаю сліди на піску, обіймаю тумани сумні... Білі-білі мелодії снів хвилям стелять доріжку м'яку. Білі-білі твої береги, мов у золото вплетений сніг... Чуєш – чайки сріблястої сміх забринів під вітрилом тугим? Вже колісочку зоряну в'є життєдайного неба блакить, і на тисячі сонечок вмить розсипається серце моє. Невагомість! У сонце лечу, тану в гомоні зір осяяних, і загадую, щоб серед них мою душу коханий почув.

Для мене Крим завжди був символом щастя. Тільки ступаю на кримську землю – і на якомусь глибинному рівні усвідомлюю: тут усе наповнене щастям, тут це щастя співає, переливається у просторі, бринить – від моря до неба, від неба до гір, від людей до людей...

– Отак це було?

– Так. Це було. Вірніше – це те, що понад часом і простором. Воно вічне. Крим – рідна земля. Дорога. Жадана. А зараз ще більш жадана, ніж будь-коли. Адже коли більше розуміти, наскільки дорогим було втрачене. Нещодавно знайшли із татом пісню на його слова «Чорне море». Почали співати. Дійшли до слів:

«Тут мій Севастополь з моїм Херсонесом,
Де я твої губи солоні зігрів...»

І я бачу, що тато плаче. Могутній, мужній, майор повітрянодесантних військ! Так, це його молодість, його кохання, його Севастополь. Я вірю, що існує космічна справедливість. Це стосується всього – і думок, і вчинків, і людей, і держав. І Крим обов'язково повернеться...

І ЗНОВУ КРИМ

І знову Крим! Умита вітром стежка
Хова в траві ожиніві сережки,
Летить за горизонт, у вись безкраю,
Платанів крони в небо заплітає.
І знову Крим... І сонцем пахнуть дині
На дачі у киянки Антоніни,
Тут равлики гойдаються на стеблах,
Тут сьє виноград, мов зорі теплі...
А вечір сні розкаже духмяні,
Прозорі хмари обійма туманом,
І сива даль колише місто рідне –
У синій мушлі гір перлину срібну...
Степи таврійські! Воля заповітна!
Душа Землі із ваших трав розквітла!

У НАСТУПНОМУ ЧИСЛІ «КРИМСЬКОЇ СВІТЛИЦІ»

НА ТОБІ, НЕБОЖЕ, ЩО МЕНІ НЕГОЖЕ...

Впродовж першого повоєнного десятиліття економіка Криму перебувала у досить занедбаному стані і просувалась до справжньої економічної та гуманітарної катастрофи. Саме ці причини й змусили тодішнє кремлівське керівництво, перш за все, голову Ради

Міністрів СРСР Георгія Маленкова та Першого секретаря ЦК КПРС Микиту Хрущова ще наприкінці 1953 року вдатися до шулерського вчинку – нав'язати занедбаний РРФСР і сплундрований війною Крим Україні, яка мала відроджувати та рятувати півострів від російського бездарного господарювання.

ГАЗЕТА «КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ»

Всеукраїнська літературно-публіцистична та мистецька газета
Виходить із 31 грудня 1992 року
Свідоцтво про реєстрацію КВ №12042-913ПР від 30.11.2006 р.

Засновники

Міністерство культури України
Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка
ДП «Національне газетно-журнальне видавництво»

Адреса редакції

03040, м. Київ,
вул. Васильківська, 1;
тел.: +38 (044) 498-23-65

Видавець

Національне газетно-журнальне видавництво

Генеральний директор

Андрій ШЕКУН

Головний редактор

Віктор Мерзвинський

Дизайн та верстка

Марк Канарський,
Оксана Кочергіна

Поліграфічний комбінат

ТОВ «Типографія «Від "А" до "Я"»
м. Київ, вул. Колекторна, 38/40
тел.: (044) 563-18-04, 562-28-51
Розповсюдження і реклама
тел.: +38 (044) 498-23-64

Редакція не публікує колективні листи та звернення
Публікуючи проблемні матеріали, редакція, окрім спеціального обумовлених випадків, подає лише авторський погляд.
Передрук і відтворення текстових та ілюстративних матеріалів «Кримської світлиці» – тільки з письмового дозволу редакції.

Передплата на газету

Передплатна ціна на 2017 р.:
1 місяць – 12,44 грн.;
півріччя – 74,64 грн.

У передплатній ціні враховано вартість доставки до вашої поштової скриньки і вартість оформлення абонементу.

Передплатний індекс

90269

Наклад 1000 прим.
Ціна договірною

